

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

Ujeedooyinka Guud ee Cuutubka

Kadib marka aad dhameeysatiid barashada cutubkan waxad awoodi doonta in aad:

- Gartaan macnaha hamiga aqoonta iyo ka faa'iidaysiga aqoontu waxaa ay tahay.
- Fahantiid kaalinta qofka aqoonta leh ay ka qaataan horrumarinta noloshiisa iyo kobaca bulshada.
- Aqoonsatid/Fahantiid muhiimada ay aqoonta iyo xogaha caddaymuhu u leeyihiin in la qaato go'aan sax ah.

11.1 Macnaha Aqoon – Cilmiyeedka iyo Faaidooyinkeeda

Sawirka 11.1

- Waxad Qeexda sawiirada sare ku xusan Macnaha ay xambarsanyihiin iyo faaiidada ay dadka u leeyiin.
- Sideed u garan karten Waxyaabahan/waxa ad sare ku shegteen maxaad ku garan karten?

- Idiinko kadulayaa jawaabaha aad ka bixiiseen Labada Su'aaloode ee sare jawaabta aad ka bixiseen sheyga oo lagarto ama sheygu wuxu yahay in la garto maxay ka dhigantahey?

Wada Xaajoodkii Ardeyda

Rooda, Raxma, Guuleed iyo Nuur waa Ardey ka mid ah fasalka shanaad (5aad) Ardeyda dhigata. Maalin maalmaha ka mid ah macalimadooda marwo xaliimo oo u dhigta xiisada mirgaha – Qaran ayaa Ardeydii shaqo guri u dirty in ay ka soo shaqeeyaan. Shaqo guri oo ku saabsan "indinkoo Adeegsanaya macluumaad kala duwan waxaad soo faah faahisaan macnaha Aqoonta cilmiga " kadibna Ardeydii waxay sameysey in ay soo Akhriyaan cashiradooda la xidhiidha (ku saabsan) Aqoonta Cilmiga islamarkaana kawada doodaya kagaybgalka dooduna waa mid aad Ardeydaa u xiisa badneyd oo ay jecleysan jireen ayey ahayd xiligaa Hawlaha Qaarkood ee soo diyaarinta shaqo guri way kala Qaybsan jireen si uu midwalba wuxuu soo ogaado u soo qoro. Hadaba Ardeydii midkasta wuxuu baadigoob ku sameeyaba akhrinta buugaag kaladuwan iyo iyagoo waydiinaya dadka kale ee aqoonta u leh islamarkaan dib u falanqeynaya doodoodii xiisaha badneyd ayey soo diyaariyeen jawaabaha kooban ee soo socda midwalbaa soo bandhigay.

Rooda: Macnaha Aqoonta Cilmigu waa kartida iyo fahan ka aan ku Garawsaneyno waxyaaba ku saabsan Degaankeena iyo dadka ku dhaqan" Ayey tidhi

Raxma: "Macnaha Aqoonta cilmiga waxa la yidhaahdaa waa Qalabka maskaxeed ee

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

aan ku kala garano waxyabaha waxtarka in oo leh iyo waxyaabaha waxyeelada inoo leh” Ayey tidhi.

Guuleed: “Macnaha Aqoonta Cilmigu waa midka aan ku ogaano waxyaabaha ku saabsan garashada xayawaanka Dhulka (Bariga). Hawada iyo teknooloojiyada

Nuur: “Macnaha Aqoonta Cilmigu waa mida macalinka ama baraha iyo Buugaagta aan ka helo sidoo kale aan Nawaaxigeena waxjira ku Daraasadeyno ama aan ku falanqayno” Ayuu Yidhi.

Kadibna Afkaartoodaa kala duwan ayey saaxiibadoodii fasalka u soo bandhigeen una Akhriyeen. Sidoo kalena ardeydii fasalka si fiican ayey u dhagaysaneen. Macalimadiina waxay u Riyaaqdey (u bog'tey) dadaalka Ardeydani soo sameysey wayna ku faraxdey.

Layliska 1^{aad}

Su'aalan ka Jawaaba Adoo raacaya Qoraal Akhriska Sare

1. Afarta ardey ee soo diyaarisay Macnaha aqoonta Cilmiga mid khalad jawaabtiisu tahay maad ku Aragteen? Hadaad garaneyso Faah faahi Sababta?
2. Hada idinku “Aqoon- Cilmiyeedku waamaxay” Su'aashan odheysa Jawaabteeda xiligan xaadirka maad ka jawaabi kartiin (Jawaabteeda maad sheegi kartiina)?

Aqoon-cilmiyeedku waa Hanaanka Deegaanka iyo Dunidada aan ku garawsano. Dadku iyagoo waxyaaba Nawaaxigoodo u fiirsanaya ayey fahankoodo maskaxeed iyo khibradooda korodhsadaan sidoo kale dadka khibradaha laga helana maskaxda (Aqligay) koriyaan macalinka (Baraha) iyo buugta Aqoon cilmi oo waxtar inoogu leh koriinka Aqligeena u wanaagsan ayaan ka helaa sidoo kalena Qalabka war-baahinta iyo

meelaha la soo baaqdo murtida laga helo waa Aqoon cilmiyeed. Sidaasi daraadeed Afartii Ardey ee soo diyaarisay macnaha aqoon cilmiyeeda dhammantood si sax ah ay u soo diyaariyeen ayaa la odhan karaa.

Aqoon cilmiyeedu waa hub'ka aan kaga xoroobeyno ama inaga caawinaya waxyaaha culeyska (Cadaadinta) inagu keena sidii aan uga xoroobilahayn. Tusaale in aan Guri tayo leh oo Qurux badan dhisano siaan Dhaxanta. Roobka iyo qoraxda uga badbaadno dee waxaan u baahanahay Aqoon cilmiyeedkii dhismaha

si aan cudurada iskaga dawayno waxayaabah keena cudurkana loolo dogaalami lahaa Aqoon cilmiyeed kaa lagu gaadhaa sidoo kalena dawo sameyntu Aqoon cilmiyeed bey u baahantahay sidoo daraadeed marbo marka ka danibeysa ee Aqoon cilmiyeedu kuu sii kordhoba Horumarka Nolosheena sii korodha (Wanaagsanaato). Sidaa daraadeed idinkuna dugsiga & waxbarashadiina fasalka, Waa in aad ku dadaashiin sidii aad ugala hoyan lahaydeen ama uga heeshan Aqoon cilmiyeed badan si aad u noqotiin ardey xariifiin ah dhammaan oo aad noqotiin. Ardeydo ugu Aqoon cilmiyeedka Badan Wakhtigan.

Layliska 2^{aad}

Su'aalaha hoos ku xusan ka wada hadla (isla eega)

1. Aqoon Cilmiyeeku waa wax markaliya uu la bartee maahan wax wakhtikasta casriyoobaya (isbadalaya) Arintani waa saxama waa Run Miyaa? Subabtuna maxaytahay?
2. Si aan Guri wanaagsan u dhisano ma lacag in aan helaa horeysa mise Aqoon cilmiyeed Midkee Horta loo baahanyahay?
3. Qofka Cilmi(Aqoon) Sare leh iyo Qofka cilmi (Aqoon) yer leh midkeebaa dalkiisa (Wadankiisa) Aad u faaideeya waxtarna u leh? Sababtu maxay tahay?

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

11.2 Far samooyinka (Tabbta) Xoggah loo helo

Jaantuska 11.2 Farsamooyinka iyo illaha lagu helo xogaha (Wararka)

- Sawirka aad korka ku arkaysiin habka xogaha loo helo muxuu tilmaamo idinka siinaya?
- Halke, meelaha ama waxyaabo nooce ah in aan warbixinada ka helno ayaad u malaynaysiin?
- Xogaha marwalba in la helo Faa'ida ay leedahay waa maxay

Layliska 3^{aad}

Si fiican uga jawaab Su'aalahan hoos ku xusan

- Kadib marka aad akhridaan xogururintaas sare ku xusan xoogtas xagee in uu kahely qooragu ayeey nilatahayaa?
- Sideeba loo uruurin kara xoogaha karo ama xogta siyaabaha lagu helo ?
- Aqoonta xageebaa laga helaa? Bal tusaale kabixiya illaha xogaha laga heli karo?

Xoggaha habab iyo siyaabu kaladuwan ay lagu hela. Qaabka Diyaarinta macluumaadka xooggaha waxay noqoon karaan kuwa qoraal, iidadadaha radiyooga, telefeshinka...i.w.m islamarkaana waxa la odhan karaa xoggaha waxa lagu hela habka ukuurgalida, dhageysiga, uuriinta, tabaashada iyo fiicilka hawgalada. Sido kale xoogta waxa laga heli karaa deggaanka ama degaanka meela kabaxsan

Xogaha deegaankeena kahelayno waxaa kamaid ah nabadgalyada degaanka, jinsiga iyo da'da baryaasha, ciidaha lodabaldago...iwm. Sido kale illaha deegaankeena kabaxsan waxaa laga hela xooggaha kusabsan Natijada Doorshooyinka xubnaha golaha barlamaanka ee dalka, xaalada qiimaha shiidaalka ee aduunka, faafiinta cuduurka H.IV/AIDS...iwm.

Waxaa jiraa illo xoogaha laga helo ee nagacaawinayaa kor u qaadiida/kubuca aqoontena, ilaha ugu muhimsan ee xoogaha laga helo waxaa kamid ah dugsiya cadiga, akhriiska buugaanta, iidadadaha warbaahiinta iyo ukuurgalida...iwm ukuurgalidu waa ufiirsashada marxaaladaha iyo dhacdooyinka deeganka ama dawashada waxqabadka dadka sido kale aqoonta waxaa laga heli kara wareysiga aqoonyahaaninta, dadka waaweyn/waxgardka deegaanka

Gaar haan Dugsiyada waa goobata ugu muhimsan ee aqoon dheere ah laga helo. dugsiyadu waxay leeyihiin aqoonyahan xirfado kaladuwan leh islamarkaana habeen iyo dheerar iskutaxalujiyaa si ay anaka noocaawiyaan. Sido kale Aqoonta waxa laga heli karo: waxbarashada niyo akhrinta buugaanta, jaraiidaka iyo wargeysiyada, iidadadaha warbaahinta, Qoyska, saaxiibadaa, Raadiyaha, telefeeshinka, iwm ah xogta inaad heesho marka lorobo waxaa loo baahanyahay in marka hore ladarso. Loo kuurgalo aadna'loogu fiirsado xaaladaha deegaanka, Baadhitaanka kaasi waxaa u suurtagalinaya inaad heesho macluumaad saxah oo Run ah oo hadii loo baahdo in wax lagaa waydiiyo ama loobaahdo la Raadraaci karo si loogu xisaabtana Tan kale xogtaas ama xogahaa la ururiyey ee la cadeeyey ee Hufan waa in ladhigo meel iyadoo lagu sameynayo calaamado ama magacyo si lookala garto wakhtiga loo baahdo hadaba waxaa muhim ah in laysku dayoo sidi noolasheena aan ula xidhiidhin laheyen noolasheyn oo dhaqangalinalaheyen aqoonta aan xoggaha aan ka baraney islamarkan waa in la diwaangalyo oo xasuus warbixin koobana lagaqoro iyado marara farbadan laxafiidayo akhriiska lagu ceelcelinayo

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

waxayaabaha waxaa laga samaynayaa Raadraac ama waxay ahaanayaan xusuus laga faaiidaysto wakhtiga loo baahdo ama cajalad lagudubo.

Layliska 4^{aad}

Ciwaanadan hoos ku xusan midka idinku haboon indinkoo ka xulanaya ama midka dooratiin ayaad

- B. Macluumaadka Xoojinanaya ciwaankiina (cutubkiina) ayaad meelo kala duwan kasoo ururidoon tiin Qaraaladaasi
- T. Macluumaadka meelaha kala duwan aad ka soo Qortaana waad isku habyneysiin oo aad isku hogaajin doontiin.
  1. Aas-aaskii Taariikhda Dugsigiina
  2. Saca(neefka) dhalaya side loo xanaaneyn karaa?
  3. Malabka Cunistiisa oo caadeysto (la joogteeyo) caafimaad ahaan muxuu inoo tarayaa?

11.3 Fikradaha iyo Arragtida dib u Dhacnimada

- Dadka qaarkood waxay yidhadiin beerta ku baxda bacriinta/fertilizer/Baraka maleh, fikiirkani/arragtiidani sax meynilatahey
- Odhaahyada dib u dhacnimo ee deegaankaga/agagaardiina lagaga hadlo liis gareeya liis gareeya.
- Arragtiyada dib u dhacnimo ee deegaanadiina laga yaqaano sida loo tirtiri karaya? Tallaabooyinka iyo geedisocodka lagu tirtirayana kalintiinu maxay nooqon karta?

Fikradaha iyo arragtiyada dib u dhacnimadu waa odhaahyo aan sax ahayn, khaldan, oo dhab ahaan xaqiiqada ka fog oo facba-faca ku xiga (jinba jinka ku xiga) la isu-soo gudbiyo oo meelaha qaarkood bulshooyinka ku nooli arrimaha qaarkood fikrada ama talo ahaan ay u yidhaahdaan oo dhammaantood qiyaas

ama malo-awaal ah weeyaan habayaratee waxyabaha aan sameeynana ma aha kuwa kusaleysan xaqiiqda islamarkaana in aan qaadano ama aqablno cilmiga saynsiga ee casriga way

Tusaale Ilmaha ha la ciyaarin qoribu kugu mudayaye, Naag hadi ay wax garaneyso ragu ha dhammeestro, Dumarku waa dhalaan raad weyn.

Hadaladan iyo kuwa kale oo aad u badan waa odhaahyo runta iyo sida ay xaqiiqadu tahay aad uga fog oo marnaba maskax caafimaad qabta aynu aqbalayn. Waa odhaahyo lidi ku ah in horumar iyo barwaaqo la gaadho oo qaybaha bulsho kala qaybinaya. Sidaa daradeedna waxaa lagama maar-maan ah in laga digtoonaado sidi loo tirtiri lahaana loo hawl galo

Hadii aanad waxbaranin in aad tahay mid kaduwan dadka ama bulshada maxaa yeeley Aqoon cilmi kumo shaqaysan karo nolo fircan malaha, dabecad wanaag malaha waayo ma fahmayo waxa lagarabo waxaa kale oo dhacaysa Horumarka uu rabo in uu gaadho wuxuu kunoqonayaa cargabad hortaagan oo waa ku dhibaato sidii uu u horumari lahaa makarayo ama magaranayo ayey ka dhigantahay.

Bulshadana dhibaato mooyee waxtar umalaha wadankiisana wuxuu ahaanayaa mid sabool ah oo ka dambeeya wadnada kale horunerey waxaana ogaatiin in dadka ku nool aduunyada ay leeyihiin noloo soo gurmado Abaaro, gaajo, cuduro ayaa jiree. Taasina waxaa ugu wacan maad garaneeyaan? waa Aqoon la'aan waxayna ku badasheen inay isgumeystaan oo ay qabiil qabiil isku dilaan waxaas oo dhan cida la timaadaa waa umad aan aqoon lahayn sidoo awgeed waxa loo baahanyahay si aan uga baxno dibudhaca oo aan hore umaro waa in aan waxbarashada ku dadaalaa iyada uunbaa lagaga bixikaraa gaajada, cudurka iyo baahida laguna dadaalaa sidii loo raad san lahaa Aqoonta inaga oo soomaali ahna madaamaan nahay muslim waxaa waajib inagu ah in aan Raadino cilmiga waa muhiim in wax labarto si ay u timaado nolol aad u fiican.

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

Layliska 5^{aad}

Su'aalahan hoos kuxusan idenko koox koox ah falanqeyn kusameyee

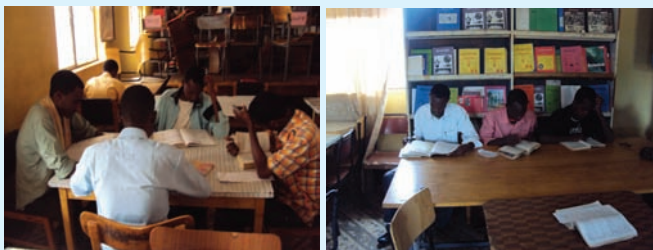
1. Fikradaha iyo aragtida dib -u- dhaca ee lacadeysata bulshada degaankiina ku noola dhibaatooyinka ay u geysan karan maxaa kamid ah ama dhibatooyin nooceya ayey bulashada uu keeni karata?
2. Marka cilmiga saynsiga iyo teknologiyada casriga lagadhoo ama la kobciyo fikradaha dib-u dhaca mey dabar-go'aan mise wey sii jiraan? Maxa sabab u ah?

in aan marwalba cadeysano akhriinta buugaanta. Ardeyeey deegaankeena iyo dalkenaba waxa jiira dad farbadan oo akhriiska buuganta aqoontooda kor ugu qaadey oo meel/heer sare gadhey, tusaale ahaan ardeyeey degaankiina dadka buugaanta aad uu akhriya islamaana aqoontooda kubciyeey ay kamid ah dadka aad taqaaniid?

Waxaan soo baraney inay wax akhrintu tahay mid kamid ah dariiqooyinka lagu helo Aqoonta Buugaagta, jaraaidka, joornaalada iyo wixii lamid ah.

Hadii aad akhrido waxaad kaheli oo dhab ah aqoon aad u saraysa. Wax-akhriisku waa mid carabo. Oo kutimaada korti iyo adkeysii loo yeesho. Waxayna ku dhaxal siineysaa dabeecad wanaagsan si ay Naftaada ug u Abuurilahayd. Markaa qofka noocaa aan soo sheegney ku sifooba waxaan odhan karnaa wuxuu leeyahay caadeysi wax-akhriis. Sidaa aan horeyba soo sheegney faaidada wax-akhrinta waxaan odhan karnaa in aytahay mida qofka dabeecadiisa badasha Qaab- dhaqankiisii iyo waxyaabaha kale oo isbedal cusub leh ooh or wayn. Waxaa kale oo faaido laga heli karaa guriga maaweelada ama tixaatirka oo la fiirsado lana dhagaysto. Sidaasi si lamido buugaagta oo la akhriyo waxay xoojinayaan ama korinayaan Aqoontaado. Arinihaan soo sheegnay hadii sidaa ay yihiin taabo – gal(talaabo dhab ah) lagu qaado waxaa lagahela yaa faaido muuqata oo mustaqbalka keenta isbadal nololeed oo wanaagsan islamarkaana waxaad noqoneysaan mid gaadhey aqoontii loo baahnaa ee dadaalka adag u soo maray

11.4 Dhaqanka/Cadaeysiga Wax Akhriska

Sawirka 11.3 akhriinta buugaga oo lagu kobciyo fikradaha saynsiga

- Carruurta aad ku arkeysaan sawirka kor kumujiisan maxay qabanayaan?
- Carruurtani hadi ay yeeshaan dhaqan akhris maxaad umalaynaysiin in ay tahay faa'iidada ay ka helayaan?
- Maxay nilatahey xidhiidhka ka dhaxeeya akhriska iyo aqoontu?
- Waa maxay caadeysiga wax-akhrintu?

Akhriisku waa habka aan ku fahmeyno afkaarta xarfahan lagu qorey xashada warqada, qoraalkaas oo xoog laga heleyo islamarkaana aqoon farabadan laga helayo ama wuxu noqoon kara mid lagu raaxeysanayo. sida danted lagabilabo caruurnimadana waa in aan cadeysano dhaqaanka wax akhriiska. Hadaba ardeyeey si aan ugu guleysano waxbarshadeena oon natijo wanagsan uu keeno waxaa loo bahanyehay

Layliska 6^{aad}

Su'aalau hoos ku xusan ka jab

1. Waxaad soo ururisaan xogta ku saabsan Qofka Aduunka caanka ku ah waAkhriska idinkoo la kaashanayo cida jawaabta aad ka helikartiin soo Qora islamarkaana waad soo qortiin waxtorka ay dalkooda u faaideeyeen dadkaasi wax Akhriska caanka ku ah

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

a. Xeeladaha Darsida Waxbarashada

Jaantuska 11.4 Ilaha aqoonta laga helo buugta ayaa kow ka ah

Dhaqaanka Jaceelka akhriiska buugaanta/saxiibkeyga buuga

Dhaqaanka akhriisku waxaa weeyaan jacaylka iyo khibradaha aynu u qabno ama u leenahay akhriiska buugaanta. Akhriinta buugaga ma'aha Buuga aynu wax ka baranayno oo kali ah balse waxa la odhan kara dhamman waxyaabaha kale ee laxidhiidha qooraalada sida buuganta warbixinta, wargaysyada, jaraa'iidada-iwm

Ardeyey waxa muhim ah in aan cadeysano akhriinta buugaanta kaladuwan si aan uu kubcino aqoonteen iyo afkaarta ama argteedena uu waaanjino maadamo buugaantu waxay noo iftimiyaan gudcurka noolasha aqoon laa'nta taasoo sahlaya in aan si dhiib yer uga baxno jahliga islamrkaana lajaanqaadno cilmiga casriga ee saynsiga iyo teknoloojiyada had iyo jeer si dareen wanaagsan iyo xiise ama rabitaan ku dheehan yahay hadi aynu akhrin karno waa dhaqan wanaagsan oo aynu aqoon iyo khibradowaxkuoola aan ku hanan karno.

Hadaba waxaa haboon in ay ardeydu cadeystaan akhriinta buuganta, oy buugaanta layeeshaan kalgacel saxiibtino. Sida dardardar Dhaqaanka akhriisku wuxuu leeyahay faa'iidooyin aad u badan tusaale ahaan buugantu waxay noo sahlayaan in aan aqoon wanaagsan oo ballaadhan uu la haano qaybaha kala duwan ee nolasha.

- B. buugaanta ma lagu tilmaami kara iftinka noolasha?
- T. haddi layidhaddo buugaantu waa suunta lagu diilo jahliiga ma saxaba? Sababtuna?
- J. guud ahaan marka aad fiirisaan akhriiska buugaanta maxaa kamida aha faaidooyinka ay leedahay?

11.5 Habka casharada Waxbarashada loo xafido

- Ka hor inta aanad bilaabin xafidaada casharada diyaar garawyada aad sammaysiin ardeyda fasalka u soo bandhiga.
- Xafiidada casharad waxbarashad marka rad bilawdi kadib hawlaha xafiidada sideed u hirgaliisaan? Marka aad dhameestirtan Xafiidaad casharad maxaad sameeyaan

Casharada waxbarasho in si haboon loo akhriisto oo ladraso ama laxafiido waxay leedahay faaiidooyin farabadan.

Ardaygu marka uu si wanagsan casharada waxbarashadiisa u xafiido waxbarashadiisas natiijoyin wanagsan ayu ka keeni/dhibco fiican isago leh ayu fasal illa iyo fasalka kale si dhib yer ayu ugu gudbi kara.

Haddi aan si wanagsan u xafiidno casharada waxbarshadeena markaba waxaan gaadheyna heer meel sare ah islamarkana waxan noqonkarna Bare, Injineer, doctor, farsame yaqaan ... I.W.M Islamarkaan waxaan awood uyeelanayna in aan nafteena wax u qabasano, qoyeskeena, bulshada iyo dalkeenaba.

Hababka akhriiska iyo xidhiidhkooda xafidaada casharadu waxay leedahay hab u gaar ah oo wax loo akhriisto. Habkani wuxuu noo fudaydinaya waxyaabaha aynu akhriyeyno in aan fahano, waxyaabaha aan xafidayno mark aynu fahamno kadib siyaabaha aynu u xasuusan karno in aynu garano ayuu naga caawinaya.

Haddaba markaan casharad xafiideeyno/waxbarashada akhriisaneyno waxaa muhim ah in aan meelmarin oon ku dhagano hababka iyo niddamka naga lawiinaya in ran ku guley sano xafiidad casharad iyo akhriiaka waxbarashada. Hortir waa in aan ogaano ama xulano waqtiga ku haboon xafiidaada iyo goobta degan ee akhriiska casharada waxbarashada ku fiican. Sido kale markaan akhrisanayo waxbarashada ama casharka aan xafiideeyno waa in aan qorno qodobada muhimka ah ee casharka si aan u xasuusano

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

Sido kale waxaa haboon wax aan xafiideyno in aan laxidhiidhiino noolasheena iyo marxaladaha deegaankeena islamarkaana iyado ladarsayo cadeymaha iyo Xaqiiqda fiikiirada. Sido kale casharada korka ka xafiidad kasakow waxaa habon in aan ka fiikirno qaabka ku dhaqangalin lahayn waxayaabaha aan baranay. Markaay taasi dhacdo aqoonti aan xafiidney ama akhriiney/baraney/ waxay noqon mid waxkuola oo latabankaro.

Layliska 7^{aad}

Su'aalaha soosocda idinko faahfahin kabixinay si haboona uga jawaab.

1. Waamaxay faaiid ay leedahay xafiidada casharadu?
2. Maxaa laga raba ardeygu in uu fuliyo heerka xafiidad ee hoos ku qoran
  - B. Marka uu akhriiska hore sameynana/ akhriiska kahor
  - T. Marka uu kuguda jiiro xafiidada
  - J. Marka uu dhameyo xafiidada casharaka
3. Waxa maxay faaiidad ay leedahay marka casharka laxafiideyo in qoral xasuus loo sameyo?
4. Qoraalka xasuusta markaa aan qoreyno habka aan tixraaceyno waa kee?
5. Xafiidka casharadu ama akhriisku waxbarashad ujeedadi laga laha wala gaadhay goormeba la odhan kara.

Hawl kooxeed

Xafiidada casharadu ama qniddanika arkhiiska waxbarashadu waxay leedahay habab u gaarah oo kala hovreyaa ama xidhiidhsa. H geedisocod ka wuxu leeyahay heerarka kala ah Akhriiska/xafiidada kahore>>

<<Xafiidada/Akhriiska casharada>> iyo Akhriiska Danbe>>

Shaxda hoos ku qeexan waxay sikobe u sharaxay ti/maameysa geedi socodkqa heerarka. Sida darted sharaxaadan sificiman koox ahan nafalanqeya

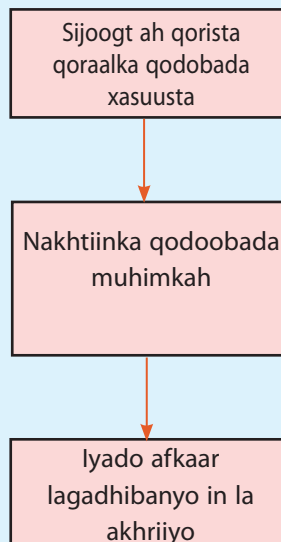
Akhriiska kahore

Xulashada waqtiga wanagsan
Goobta kuhabon,
Qalabka akhriiska lo bahanyahay
● Diyaarinta qorshaha xafiidad casharada

Xafiidad cashadar sofojigdeen u a khriin, laxidhidha kihibrada noolashada iyo laxidhinta xaladaha dhabta ee deeganka diwaagalnta qoraalka xasuusqa.

Akhriiska Danb e Xafiida casharada nakhtiinka qoraalka xasuusta hirgalinta Ficilahaan aqoonta caharada lagahela iskudayida

Marka casharda la akhnnayo/Xafiiday waxbarashada in xasuus qoraal ah leyeesho aadbay muhin u tahay khanada ha hoos ku taxaan dhexdood qodobad ku muujisan waxay yihiin awaamiirtr aas rsiga u ah geedisocodka goral xasuuska. Hadaba a deeyeey idinko koox ah waxaad falan qeysaan qodoobadaasi waxay yihiin iyo muhimad ay leeyihiin

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

Gaba-Gabada Cutubka 11^{aad}

Ardeey waxaad fahan teen aqoonta in siyaaba kaladuwan lo helo karo islamarkaana nafteena iyo degaankeenba aan wax kagabadali karna. Ardayeey waxaad casharada cutubkan kabarateen Aqoonta waxaa laga hela dugsiyad, akhriiska farbadan iyo u kurgalid / daraasadka deegaanka in aqoon

Qodoba kale aan falanqeyen ee kusaabsana dhaqamada xunxun/dib u dhaca sidoo kale wuxuu nagaransiya arrimo aad muhim u ah, waxyaabaha mala awaaka ee cilimiga saynsiga ku saleysaneyn iyo kudhaqanka qiyaasta muuqdigaa waxay sabab u noqdaan in aan u hogaansanaano aragtida dib u dhac.

Haddi afkateeno iyo aragtideeno noqdaan kuwa kusaleysan dhaqamada dibudhaca habayarateen nafteena iyo deegankenaba wax horumar ah ku ma keenayno. Taa kasa kow aragtida dib udhac cafiimaadkeena dhibaatooyay ku keenikaraan.

Akhriiska waxbarashadu/xafiidaada casharada waxay leedahay heerar xidhidhi ah ku waaso kala ah u diyaargarawga akhriigka, meelmarinta hawlgala

akhriiska iyo akhriiska danbe nidaamka. Akhriiska / xafiida kahora waa u diyaar garawaga iyo diyaraanla waxaajaabaha loo bahanyaha ayu ka kooban yahay. Hirgalinta akhriisku waa , waqtie caymeen itaan goob fadhiso marxaalsd aan wax ku a khriisaneeyno. Taaso uu bahaan deganaasho.

Heerka akhriiska danbe waa nakhtiinka casharka iskudabridka qodoobada ugu muhimsan ee casharku xambarsanyehay marxaalad aan kuxqijineey weeyaan.

Hadaba ardeyeey waxalafilayaa waxbarashadina waxyaabihii ugu muhimsana odhan in aad sifojignaa ufiirisan ood godobada ugu waa weyna ufalangeeyseen islamarkaana a goon wanagsan kaheesha agoonbada keliyaata waxmatarikarto. Balse lakiin waxaa nigaalabahan yahay in aad hawlgalo dhaqangala uu badashaan waxyaabihi muhimkaha ee barteen sido kale masuuliyad culus waxaa niga saran in aad a qoon dheeri ah heeshaan islamarkan la dagaalantan aragtida dhagamada xunxun ee dibudhac ah.

Ereyada muhum ah ee cutubka 11^{aad}

Aqoon:	waa kartid iyo awooda garashada ee qofka kacaawinaysa fahanka dhacdooyinka iyo marxaladaha
Xog:	si aan u garaana shey ilaha warbixin ama afkaarta la uruurinayo.
Xafiidada:	si haboon in agoonugaheelno waa habku darseyno xog warbixin iyo goraaladaba
Aragtida dib-u-dhag:	waa odhaahyo aan sax ahayn, khaldan, oo dhab ahaan xaqiiqada ka fog
Akhiirkadheexa:	waa marxaalada mujinayaa in lagu gidajiro dhaqan ah dhaqan ah laamiinsanyahay
Akhriiska dambe:	waa hawlgalad aan qabaneeyno markaan xafiidad akhriiska dhameestirno

Su aalahan Nakhtiinka ee hoos ku qoran Buugaantin intaad ku qorten ka jawaab

I. Weedhaha soosocda tiisaxda ah "Ruun" dhaha u Beenta tii khaladana "Been" dhaha

1. Aqoon dheeri ah si lo helo jara idhaha iyo buugaanta in la akhriyo ayaa haboon
2. Ukurgalida Dalxiiska waa raaxeysi ee managon karo hababka agoonta la guheto
3. Ganacsatee natij leh in lanogdo aqoon wanagsan ayaa loobaahanyahay
4. Waxyaabo kaladuwane iyado sifojigeen loo ukurgalaya aqoontadawaa la kub unkara
5. A khriiska buugaanta oo keliya ayag dadku aqoon habon ku heli karaan.

II. Isku aadi godobada kuqoran qeybta "T" iyo kuwa kugoran qeybta "B"

B	T
1. Hawgalka xafiidad dhexdeeda	B. radio, Telefision, Buugagta
2. Ilaaha weyn ee aqoonta	T. Xulashada qalabada akhriiska
3. Aragtida dibu dhacah	J. ixitiirmaka dadka waawey
4. Ilaaha xogta/warbixinada	X. hawlaha dumarka Ragu inay qaabtan ma aha
5. Akhriiska kahor xafiidada	Kh. Qeybta geeddisocod waxbarashada sifojignaa lo akhrinaya'
	Dh. Dugsiga

III. Suaalaha soosocda jawaabta saxda ah ka dooro

1. Aragtiida dib u dhaca goormey yaraan karaan?
B. waxbarashaden marka uu si kordho
T. dib u dhac cilmiga saynsiga iyo teknoloojiyada
J. dhaqankeen intaan deyno marka aa dhaqan Reer galbedda aan barano
X. T iyo J
2. Aqoonta casriyeeyaan ee xaqiida ah ilaha laga helo waa xage?
B. dugsiga
T. Guriga
J. odeyaasha dhaqaameedka ee degaanka
X. T iyo X
3. Waxyaabaha soosocda keeba laga helikara xog warbixin?
B. Jaraid
T. Radio
J. Telefision
X. Dhamman

Hamiga Aqoon Raadiska (raadinta Cilmiga Waxbarasho)

4. Marka wax laxafidayo warqihii xasiusta laqora faaiida ay leedaay waa maxay?
  - B. waxaan akhriisanay markaaba si aan loo iloobin ayay nagacawinaysa
  - T. markaan akhrineyney qobadaan fahmiin si aan dadkale ugala tashano oon fahano
  - J. si aan u horumarin farteena qoraalka
  - X. B iyo T
5. Weedhaha so osocda afakaarta ama aragtida dib-u-dhaca Teeba aheyn
  - B. qubaysiga/mey dhashada jidhka ee marwalba wuxu keena xaraq ama haraga qofka oo adkaada
  - T. waxwalbo dhaqan ah in lataageero way haboontahay
  - X. hawlaha ay Ragu qabtaan dumarku maqaban karaan

IV. Weedhaha hoosku taxan haddi ay yihin kuwa faaiida leh “dhaqan wanag”dhe hadi ay yihin kuwa xuun waxa tiidhada waa “dhaqan dib-u-dhac” adigo ku muujinaya calamada “✓”meesha banana

Tusale:

dhaqan wanag

“dhaqan dib-u-dhac”

Tusale:	dhaqan wanag	“dhaqan dib-u-dhac”
B. in caruurta sanko iyo Afka laga sanbooriyo		✓
T. qofka xanuunkiisa qarsado dawomale	✓	

1. Dadka aan waxhaysan intasadaqlasiinayo wax kahobon in shaqo lo abuuro
2. Shaqada jal xadaha xirfad faaiidleh maaha
3. Caruurtu marka ay xanuustaan waa in dakhtarka laqeeyo
4. Adeecida iyo ixfiiramka hoyada iyo abaha
5. Gabdhaha inta lagudo oo lato lo gudinka fiircoonga
6. Dulsarnimad cawimada qof kale waxa dhanta dadaalka shaqisi ee isku filnaashaha

V. Su'aalah soocda sikooban ugajawaab

1. Ilaayaasha aqoonta laga heli karo maxaa kamida
2. Marka wax laxafiidey marwalba in warbixin xasuuslaqorey faaiida ay leedhaya waa maxay?
3. Sideeban uhirgalin karna marka aan xafiidada akhriinta sameydeen.